

VIRGILE, L'ÉNÉIDE

Texte de la séance 2

LA FUITE D'ÉNÉE

(Livre II, vers 559-633, 679-702, 721-729, 776-791)

Énée poursuit son récit : Troie a été prise, le palais de Priam dévasté et le roi égorgé par Pyrrhus, le fils d'Achille.

At me tum primum saevus circumstetit horror.
 Obstipui; subiit cari genitoris imago,
 ut regem aequaeuum crudeli vulnere vidi 560
 vitam exhalantem, subiit deserta Creusa
 et direpta domus et parvi casus Iuli.
 Respicio et quae sit me circum copia lustrō.
 Deseruere omnes defessi, et corpora saltu
 ad terram misere aut ignibus aegra dedere. 565
 Iamque adeo super unus eram, cum limina Vestae
 servantem et tacitam secreta in sede latentem
 Tyndarida aspicio; dant claram incendia lucem
 erranti passimque oculos per cuncta ferenti.
 Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros 570
 et Danaum poenam et deserti coniugis iras
 praemetuens, Troiae et patriae communis Erinys,
 abdiderat sese atque aris invisa sedebat.
 Exarsere ignes animo; subit ira cadentem
 ulcisci patriam et sceleratas sumere poenas. 575
 « Scilicet haec Spartam incolumis patriasque Mycenae
 aspiciet, partoque ibit regina triumpho ?

Hélène retrouve Ménélas. Cratère attique. Ve s. av J.C.

coniugiumque domumque patris natosque videbit
 Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris ?
 occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni ? 580
 Dardanium totiens sudarit sanguine litus ?
 Non ita. Namque etsi nullum memorabile nomen
 feminea in poena est, habet haec victoria laudem;
 exstinxisse nefas tamen et sumpsisse merentis
 laudabor poenas, animumque explesse iuvabit 585
 ultricis flammae et cineres satiassse meorum. »

Kerstiaen de Keuninck, L'incendie de Troie, XVIIe s.

Talia iactabam et furiata mente ferebar,
 cum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam

obtulit et pura per noctem in luce refulsit
 alma parens, confessa deam qualisque videri 590
 caelicolis et quanta solet, dextraque prehensum
 continuit roseoque haec insuper addidit ore :
 « Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras ?
 quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit ?
 Non prius aspicias ubi fessum aetate parentem 595
 liqueris Anchisen, superet coniunxne Creusa
 Ascaniusque puer ? quos omnes undique Graiae
 circum errant acies et, ni mea cura resistat,
 iam flammae tulerint inimicus et hauserit ensis.
 non tibi Tyndaridis facies invisae Lacaenae 600
 culpatusve Paris, divum inclementia, divum
 has evertit opes sternitque a culmine Troiam.
 Aspice (namque omnem, quae nunc obducta tuenti
 mortales hebetat visus tibi et umida circum
 caligat, nubem eripiam; tu ne qua parentis 605
 iussa time neu praeceptis parere recusa) :
 hic, ubi disiectas moles avulsaque saxis
 saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
 Neptunus muros magnoque emota tridenti
 fundamenta quatit totamque a sedibus urbem 610
 eruit. hic Iuno Scaeas saevissima portas
 prima tenet sociumque furens a navibus agmen
 ferro accincta vocat.
 Iam summas arces Tritonia, respice, Pallas
 insedit nimbo effulgens et Gorgone saeva. 615
 Ipse pater Danais animos virisque secundas
 sufficit, ipse deos in Dardana suscitatur arma.
 Eripe, nate, fugam finemque impone labori;
 nusquam abero et tutum patrio te limine sistam. »
 Dixerat et spissis noctis se condidit umbris. 620
 Apparent dirae facies inimicae Troiae
 numina magna deum.
 Tum vero omne mihi visum considerare in ignis
 Ilium et ex imo verti Neptunia Troia.
 Ac veluti summis antiquam in montibus ornum 625
 cum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
 eruere agricolae certatim, illa usque minatur

et tremefacta comam concusso vertice nutat,
 vulneribus donec paulatim evicta supremum
 congemuit traxitque iugis avulsa ruinam. 630
 Descendo ac ducente deo flammam inter et hostis
 expedior : dant tela locum flammaeque recedunt.

Énée retourne alors dans sa demeure pour chercher son père. Comme celui-ci refuse de fuir, Énée décide d'aller se battre, malgré les supplications de sa femme Créuse qui, tendant le petit Iule à son père, veut le retenir. Mais un phénomène étrange se produit.

Talia vociferans gemitu tectum omne replebat,
 cum subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
 Namque manus inter maestorumque ora parentum 680
 ecce levis summo de vertice visus Iuli
 fundere lumen apex, tactuque innoxia mollis
 lambere flamma comas et circum tempora pasci.
 Nos pavidi trepidare metu crinemque flagrantem
 excutere et sanctos restinguere fontibus ignis. 685

At pater Anchises oculos ad sidera laetus
 extulit et caelo palmas cum voce tetendit :
 « Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
 aspice nos, hoc tantum, et si pietate meremur,
 da deinde auxilium, pater, atque haec omina firma. » 690

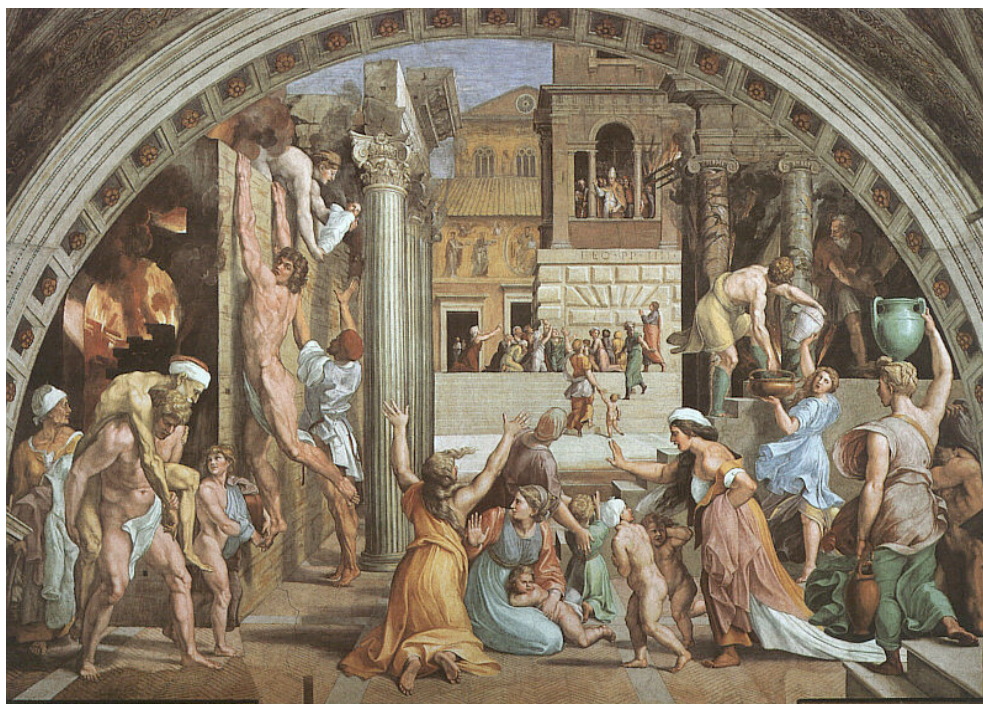
Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore
 intonuit laevum, et de caelo lapsa per umbras
 stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
 Illam summa super labentem culmina tecti
 cernimus Idaea claram se condere silva 695
 signantemque vias; tum longo limite sulcus
 dat lucem et late circum loca sulphure fumant.
 Hic vero victus genitor se tollit ad auras
 adfaturque deos et sanctum sidus adorat.
 « Iam iam nulla mora est; sequor et qua ducitis adsum, 700
 di patrii; servate domum, servate nepotem.

Énée donne ses instructions pour la fuite : il portera son père sur ses épaules, Iule les accompagnera et Créuse suivra sans les perdre de vue.

Haec fatus latos umeros subiectaue colla 720
 veste super fulvique insternor pelle leonis,
 succedoque oneri; dextrae se parvus Iulus
 implicuit sequiturque patrem non passibus aequis;

pone subit coniunx. Ferimur per opaca locorum,
 et me, quem dudum non ulla iniecta movebant
 tela neque adverso glomerati examine Grai,
 nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omnis
 suspensum et pariter comitique onerique timentem.

725

Raphaël, *Stanza dell'Incendio di Borgo*, (détail) fresque Vatican, 1514

Dans leur fuite précipitée, Créuse disparaît. Énée revient sur ses pas pour la chercher, en vain. Ce n'est que le fantôme de la jeune femme qui lui répond :

« Quid tantum insano iuvat indulgere dolori,
 o dulcis coniunx ? Non haec sine numine divum
 eveniunt; nec te comitem hinc portare Creusam
 fas, aut ille sinit superi regnator Olympi.
 Longa tibi exsilia et vastum maris aequor arandum,
 et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
 inter opima virum leni fluit agmine Thybris.
 Illic res laetae regnumque et regia coniunx
 parta tibi; lacrimas dilectae pelle Creusae.
 Non ego Myrmidonum sedes Dolopumue superbas
 aspiciam aut Grai servitum matribus ibo,
 Dardanis et divae Veneris nurus;
 sed me magna deum genetrix his detinet oris.
 Iamque vale et nati serva communis amorem. »
 Haec ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem
 dicere deseruit, tenuisque recessit in auras.

775

780

785

790